

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4899

284

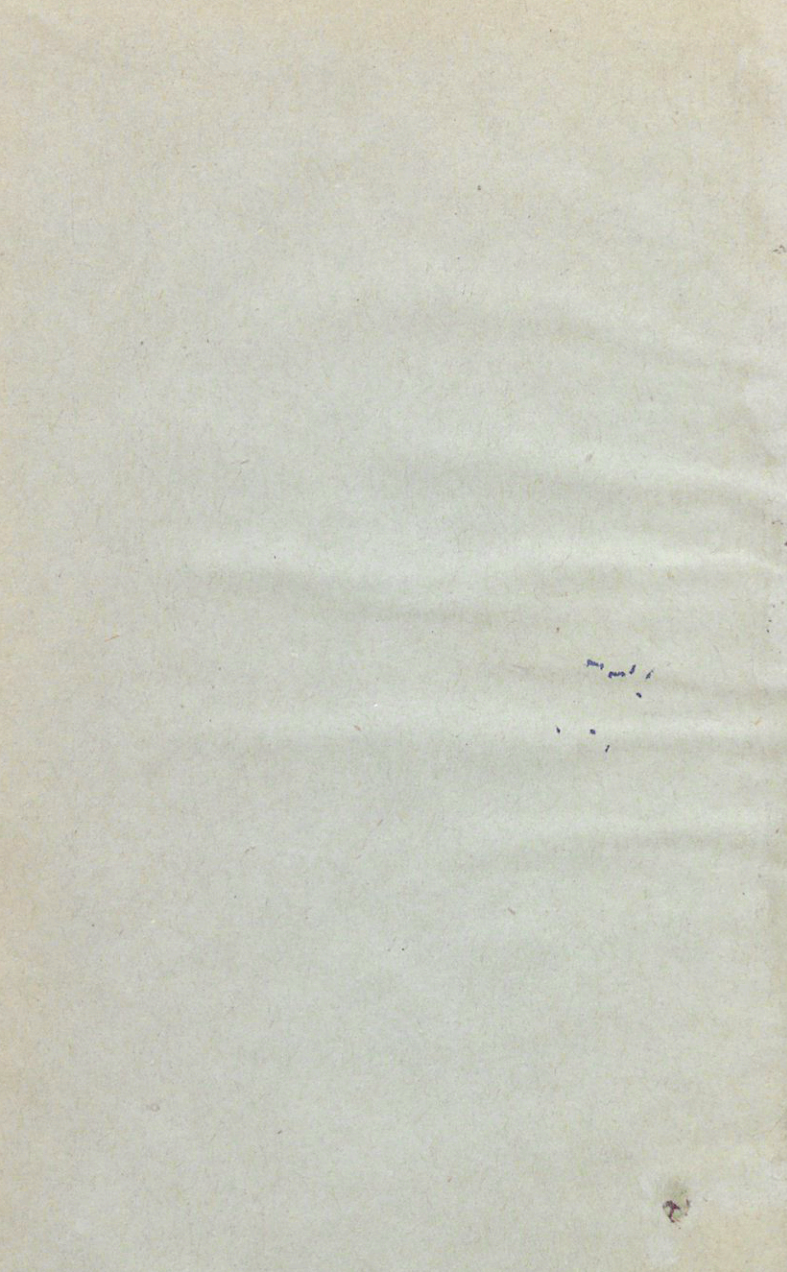
4-61

Mathu

1960

2010

2001

Հ Ո Ր

Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ի Ն

ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԸ

ԿՐԿՆԱՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՊ. Յ. Ա. Կոնստանդուպոլիս

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ն Ի Տ Ե Ր Ո Յ Ե Ն Ց

1860

284
4-61

1738

23142

2716

39

284
4-61
uy

Printed in Turkey

10

Ն Ա Խ Ա Հ Ա Ի Ի Ղ

Յոյտնի է մերազնեայց որ 25 — 30 տարիներէ ի վեր
Հայաստանեայց Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ հօտին բոլոր-
տիքը անձնուրաց եւ ճշմարտաբան առաքելոց խմբակ
մը կը թափառի • որոնք իրենց ճշմարտութիւններովը
բեռնաւորուած՝ Առլանդեան ովկիանոսին փրփրադէզ
ալիքները ճղքելով, եւ իրենց կեանքերնին վտանգի
մէջ դնելով Տաճկաստան կը դիմեն, յատկապէս Հա-
յոց համար :

Այս պարոններուն գուծը այն աստիճան շարժած
է Հայոց ազգին վրայ, որ մինչեւ անգամ Պօղոս առա-
քելոյն պէս՝ անիծից ենթակայ ըլլալու յանձնառու կը-
լան, միայն թէ Հայերը փրկուին : “Մեր սիրելի Հայոց
ազգը՝ բառերը գրեթէ սովորական անուած մը եղած
են իրենց բերնին մէջ • եւ զՀայոց ազգը սիրելնուն
իբր ապացոյց՝ սա խօսքերը մէջ կը բերեն, որպէս թէ
իրենք՝ միայն Հայոց սիրոյն համար զրկուած ըլլան
յամենայն բարեաց • այսինքն՝ ստացուածքներէ •
բարեկամներէ, ազգականներէ, սիրելիներէ, վեր-
ջապէս իրենց հայրենիքէն : “Մեր սիրելի Հայոց ազգի
սերն է՝ որ սպիտից զԵՎ, այս ահն Բարիները շոհելու ե-
տպապէս թեր օրերը պանդխտութեամբ անդրելու” կըսեն :

Այս անկեղծ պարոնները չեն ամչնար նաեւ Հա-
յոց երեսն ի վեր սա խօսքն ալ զըռուցելու թէ
“Քանի որ մեր Քրիստոս տէրը ‘գացէք այսուհետեւ
ամեն հեթանոսները աշակերտեցէք’ ըսաւ, մենք
ալ պարտականութիւն չունենինք նոյնը ի գործ դը-
նելու • միթէ մեր սիրելի Հայոց ազգը պիտի մոռ-
նայինք, միթէ Աւետարանին Տէրայն ճամբան անոր սոր-
վեցընելու չ’պիտի փութայինք : ” — խօսքդ մեզտով

կըկտրեմ Պատուի, ձեր սիրելի Հայոց ազգը հեծաւ
նոսուծեան վատուծիւնը առ ձեզ դարձնելէն վեր-
ջը՝ ճակատաբաց կը պարծենայ թէ ինքը արդէն Աւե-
տարանն ունի։ — «Աւետարան մի՛, անալ Աւետարան
է՞ մի։» — Պատուի ամօթ է, մեկը լսէ նէ՛ քեզի
համար ստախօս եւ խաբերայ է կրսէ։ — «Սա դա-
ւառական հին լեզուով գրուած Աւետարանին համար
մի կրսես, Աւետարան բանօր ժողովուրդին հասկը-
ցած լեզուով ըլլալու է։ Ես մեր սիրելի Հայոց ազգին
համար այսչափան ձեռքացուծիւն ընելէս վերջը՝ պատ-
րաստ եմ նաեւ իբրեւ խաբերայ եւ ստախօս բամբաս-
ուիլ։» — Պատուի, ի՞նչէն գիտես թէ Հայերը ի-
րենց Աւետարանը չեն հասկընար։ — «Յնչած օր ա-
նոնց Աւետարանը ձեռքս անցաւ. եւ թէ պէտեւ շատ
աշխատեցայ, բայց բառ մը անգամ չկրցի հասկընալ։»
— Դուն Հայերէն չես գիտեր՝ ի՞նչպէս կրնաս Աւետա-
րան հասկընալ. եւ չհասկընալովք ի՞նտո՞ր կրնաս մակա-
բերել որ Հայերը իրենց Աւետարանը չեն հասկընար։
Ստորամարանուծիւնը առողջ խելքի պտուղ չէ։
— Բայց սիրելիս, բանը Աւետարանը հասկընալուն
վրայ չէ, այլ փրկութեան վրայ է։ Մե՛նք եկած ենք
Հայերը Աւետարանին Ռոմայ՝ ճարտուն առաջնորդելու,
անոնց աւելորդապաշտուծիւնները եւ մոլորութիւն-
ները բնաջինջ ընելու, զանոնք բարեկարգելու, եւ
լոյսէն խաւարը հանելու։» — Այդ ալ աղէկ, բայց
տուաջ գոռք զձեզ բարեկարգեցի՞ք մի։ Ասանկի Հայե-
րը չըջմոլիկ հոռի նման իրենց հօրիզոնին վրայ ե-
րեւցող ձեղի պէս քարողիջներ շատ տեսած են. որոնք
եկած են ձեր սիրելի Հայոց ազգին եկեղեցին բարե-
կարգելու, որ ատեն իրենք մոլորութեանց մէջ կը թա-
փառին։ Ստնք՝ աւելորդապաշտուծիւնց, նախապար-

շարմանց եւ հերձուածողութեանց մէջ ընկզմած ա-
տենինն՝ կրկութեան ձեռք սիրելի Հայոց ազգին հոգինե-
րը փրկելու : — «Չէ՛, չէ՛, ամենեւին . մենք անանկ
բաներ չունինք, մենք Աւետարանին Տրփայն պարզ ճամ-
բան ցուցունելու եկած ենք, եւ բնաւ մեկ բան մը
չպիտի խնայենք, թէ՛ ստակ, թէ՛ ժամանակ, թէ՛ աշ-
խատանք, այս ամէնը յօժարութեամբ պիտի նուիրենք :
Ճշմարիտը խօսելով՝ սցոտերնիս շատ կը ցաւի մեր սի-
րելի Հայերուն վրայ, որ ասանկ երկնային պարգեւ մը
իրենց դուռը եկած ատեն՝ յանդիմանաբար իրենց դռ-
ները անց դեմ դրոցելու կը համարձակին » — Այդ
ստակով փրկութեան խելքս չհասնիր : — « Գուն այդ
ստակ բազը ուրիշ մտքով առնելու չես, միայն սա
հասկընալու ես որ, Հայերը փրկելու համար՝ սիրով ստակ
ալ կրղզհենք, միայն թէ իրենք Աւետարանին Տրփայն ճամ-
բուն մէջ մտնեն : »

Աւետարանին այս Տրփայն ճամբան բաւական ատեն Հայոց
մէջ քարոզուելին ետքը՝ վերջապէս ըստ իրենց հաշուին
730 հոգիէ բաղկացեալ եկեղեցի մը կազմեր են : Ամե-
նադառն ցաւօք սրտի կը պարտաւորիմք ըսել մեր ընթեր-
ցողաց, որ այս Տրփայն ճամբայ ըսուածը քիչ ատեննէն ե-
րեք ձիւղերու բաժնուեցաւ . եւ լրամուս նայելով՝ Ա-
մերիկայի . Մոզզիայ, Գերմանիայ եւ ուրիշ զանազան եր-
կիրներու մէջ, ուր Աւետարանին Տրփայն ճամբուն կը հե-
տեւին, ու թառնի չափ բաժանումներ, հերձուածներ եւ
տարբերութիւններ կան եղեր : Հետաւոր երկիրներու
մէջ եղած հերձուածոց եւ բաժանմանց վրայ խօսիլը
մեզի աւելորդ համարելով՝ ձեռք կրղզանենք Հայաս-
տանեայց յուսաւորական Եկեղեցիէն զատուած փոք-
րիկ խումբին բաժանմանցը վրայօք խօսելու :

Այս առաջին տեսրակս ԿՐԿՆ ԱՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
հերձուածին կը նուիրեմք, եւ միանգամայն կը փո-

Քամբ ծանուցանել արդոյ Ազգայնոց, որ լաւ դիտողութիւն ընելով ճանչնան եւ դիտան 23 — 30 տարիներէ ի վեր Հայոց ազգին մէջ երեւան ելած Բողոքական եկեղեցիներուն յարգը, եւ շիսաբուին անանկ կեղծօւ պատիր մարդոց խօսքերուն՝ որոնք կրօնքը իրենց եկամուտ ընելու վատութիւնը յանձն առնելով աստանդական կըթափառին. եւ իրենց գործ ըրած են Ամերիկացւոց սիրելի եղած Հայոց ազգին մէջէն մէկը խաբելը:

Առ զվեր միանգամայն իմացընել նաեւ մեր Հայ Բողոքական բարեկամներուն, որ իրենց դիտողութիւնը գրտնուած վիճակներուն վրայ դարձընելով, բաղդատեն անդամ մը անյողմնասէր ոգուով իրենց եկեղեցիները Հայաստանեայց Ղուսաւորչական Եկեղեցւոյն հետ, եւ Ամերիկացի ինքնակոչ առաքեալները Հայ եկեղեցականներուն հետ:

Վայ է նոցա, զի ըստ ճանաչարհի Կայենի գնացին, եւ ըստ մոլորութեանն Բաղամայ զեղիւեցան զհետ վարձուց, եւ ըստ հապառակութեանն Կորխայ կորեան:

Սորա են տրանջողք եւ շոգմոգք, երթեալք ըստ իւրեանց անձանց ցանկութեանց, եւ բերանք նոցա զամբարտաւանս բարբառին: Եւ ըստ ան Երեսաց վասն օգտի: (ՅԿ. Ա. 11, 16)

Ե.

Ընտարհիս վրայ կը տեսնուի՞ տեսակ մը մարդիկ՝ որո՞ք կրօնափոխութիւնը ատելի գործ մը կը համարին, ոչ եւիցէ կիրպով որ եղած ըլլայ: «Մարդ մը ինչ կրօնքի մէջ որ ծնած է, նոյն կրօնքին մէջ մեռնելու է. կրօնափոխութիւնը ինչ տեսակ որ ըլլայ՝ վատութիւն է» կ'ըսեն: Եւս կարծիքը բոլորովին սխալ կ'երևի մեզ:

Կրօնափոխութիւնը կրնայ ըլլալ հետեւեալ պայմաններով.

1. Երբոր մարդ մը կատարելապէս համոզուի՞ որ իւր պաշտած կրօնը իւր հոգին փրկելու անկարող է:

2. Կրօնափոխութիւն ընելու զիտաօրութիւն ունեցող մէկը՝ պէտք է որ նախ իր նոր ընդունելիք կրօնը իւր պարագաներովը մէկտեղ լաւ մը քննէ, ու երբոր համոզուի թէ այն նոր կրօնը պիտի կրնայ զինքը փրկել, այն ատեն իւր կորուսիչ համարած կրօնը ձգելով՝ միւսին յարելու է:

3. Աոր կրօնք ընդունող մէկը՝ պէտք է որ ի ազգը եւ ազգակիցները չստէ. եւ «Մշտ Ե՛նչ Ե. Ելէ՛ երանէ իէ աշքը Մնէ՛ր Եացաց կամ Մերիացաց հե. Ենածոսիան ընէլով անոնց հե. Եր Եաւնաւէր» շքսէ. վերջապէս՝ կրօնափոխութիւն ընող մէկը իւր ազգատիրական պարտաւորութիւնները ուրբի տակ առնելով իւր ազգը չստէ:

Մերոյիշեալ պայմաններով կրօնափոխութիւն ընող մէկը՝ կրնայ արգարացընել ինքզինքը կատարելապէս. եւ իր ըրած գործը ոչ թէ անարգանաց՝ այլ պարծանաց արժանի կ'ըլլայ:

Իսկ երբոր ընդհակառակն ուրիշ պատճառներով կրօնափոխութիւն ընէ մէկը, այն ատեն ըրածը վատութիւն, չարութիւն, եւ անօրէնութիւն կոչուելու արժանի է:

1. Ազգային վէճերու պատճառաւ:

2. Իւր նոր ընդունած կրօնքին քարոզիչներէն ամսական, ստակ, գործ կամ օրուիցէ նպաստ մը ընդունելով:

3. Օանտք ընդունելու լոկ յոյսով մը:

4. Վաղաքական նպաստներու պատճառաւ:

5. Իւր նախնի կրօնը պէտք եղածին պէս լաւ մը չըննելով:

Եթէ մէկը այսպիսի կրօնափոխութիւն մը ընէ, այն ատեն՝ ինչպէս որ ըսինք, — ըրածը կատարեալ վատութիւն է. եւ այնպիսին վարդ կոչուելու արժանի չէ:

Այս խօսքը ծանր՝ բայց իրաւացի է. վասնզն այսպիսի անձինք՝ յայտնի կ'երեւի որ, կրօնքի վրայ ընաւ համարում չունին. որովհետեւ աշխարհային ոչինչ բաներու համար իրենց հոգւոյն փրկութիւնը

կրծախեն . Իրենց Աշկեղեցին , իրենց ազգը կը թողուն . եւ կ'երթան նոր կրօնի մը ծառայելու մասնունայի համար , գործ գտնելու համար . քաղաքական օգնութիւններու համար , եւ որ ամենէն ծիծաղելիին է՝ կարգուելու համար :

Աոյնպէս կրտսնունին ուրիշ տեսակ մը մարդիկ՝ որոնք մէյմկ կրօնի գլուխ կեցած , իրենց կրօնը ընդունողներուն ստակ՝ գործ՝ քաղաքական օգնութիւն եւ ուրիշ ասոնց նման բաներ առատապէս կը պարգեւեն : Արբոր կրտսնունք կրօնի գլուխ կեցող այս պարօնները՝ որ ասանկ աշխարհային ու սնտօրի բաներու համար (եւ ոչ թէ ներքին համոզմամբ) կրօնափոխութիւն ընդունելու կ'ընդունին , այն ժամանակ նոյն կրօնը կամ նոյն եկեղեցին կրօնքու եկեղեցի չըլլար . այլ վատերու , շարերու , անտօրէններու եւ սրիկայներու ապաստանարան մը . այն ատեն ամէն մարդ կը կասկածի իրենց վրայ , կը կասկածին իրենց քարոզած կրօնին ճշմարտութեանը վրայ , կը տարակուսի իրենց Վրիստոսի սշակերտ ըլլալուն վրայ . վասն զի Վրիստոս « ձրի առիք , եւ ձրի տուք » ըսաւ . եւ ոչ թէ վրայ ալ ստակ , կնիկ , եւ այլն , տուէք ըսաւ :

Կարձեալ կ'ըսենք , մէկը կրօնափոխութիւնը ուրիշ բանի համար ընելու չէ , այլ միայն հոգւոյն փրկութեանը համար : Այսու ամենայնիւ՝ եթէ մէկը մինչեւ անգամ համոզուելու չըլլայ թէ իւր պաշտած կրօնքը անկարող է իւր հոգին փրկելու , պէտք է որ շաւ մը համոզուի՝ թէ նոր ընդունելիք կրօնը կատարեալ կարողութիւն ունի՝ մի իւր հոգին փրկելու :

Ի .

Հայոց ազգը մէկ կողմանէ արտաքին թշնամեաց եւ միւս կողմանէ ներքին թշնամեաց դէմ դնելէն ու մարտնչելէն հազիւ թէ ազատածի պէս էր , ահա իննեւտաներորդ դարը Դոր ասպարէզ մը կը բանայ իւր առջին . նոր թշնամիներ՝ հիներուն թիւերը աւելցնելու համար կ'աճապարեն , կըփութան , գէպ ի Վրեւելք կը գիմեն՝ որպէսզի իրենք ալ մաս մը առնեն Հայոց մէջէն : Մէ , Հայոց ազգը սրբան բազմութիւն է թշնամիներ ստանալու մասին :

Վշնիւ րնթերցող , սրբափ հեռուէն կարծես որ Հայոց թշնամիները յատկապէս իրենց համար ելլեն գան , ու զիրենք ցրուելու եւ պառակտելու աշխատին . . . : — Վտլա՛ գեան ով կիանասին անգիի կողմէն , Վրիսուափոր Վոլոմպոսի գտած վայրենեաց երկրէն : Վյս մարտիկները Վեւտարանին «Վշերուք խորագէտք իբրեւ զօձս» խօսքը շատ սղեկ կարգացած են : Իրենց գրեանքը նախ Վալթայէն ուետքը Օմիւնիայէն կ'սլուխ կը համին իբր իրենց կարապետները . «Կէրայի մէջ զպոռոցներ կը բացուին՝ ձրիապէս ուսմունք մատակարարելու . ելեկտրական փորձեր կ'ըլլան հասարակութիւնը զուարճացընելու համար . բայց դեռ կրօնքի խօսք չկայ : «Վշերուք խորագէտք իբրեւ զօձս» :

Վայրուքը «Վէպէք կըփոխադրուի , աշակերտներ կը հաւարուին , աշակերտաց խօսիւ պատուէր կ'ըլլայ որ շարունակ ի կեղեցի երթան : Ուրիշ նոր առաքեալներ կ'ուկսին գալ . «Կէրայի մէջ առաջին բարոզատեղի մը կը բացուի . Վոլոմպոսկանութիւնը՝ հակիթէն նոր ելլելէք թռչունի պէս կ'սկսի քիթը

գործս հանել. մէկ քանի յարողներ կը գտնուին շա-
յոց մէջէն, բայց ո՛չ մէկը առանց ամսականի
Վարդաբ հասարակաց կ'ըլլայ. Արկովիդիոյ՝ Վտա-
պազարի եւ Վարտիզակի մէջ ալ քանի մը անհատ-
ներ Վեստօբանին ճիշտն ճամբան կ'ընդունին,
Վ.ն առեն բանը մա մին կ'ըլլայ. Ազգային կա-
ռավարո թիւերը բանը կ'իմանայ. կը բնէ եւ կատուգէ
թէ՛ շայոց համար այսօր մը կ'եփի կը պատրաս-
տուի. Այլեւզիցին իւր ժողովուրդը իրենց օտքին տա-
կը լարուած որոգայթէն կը լգուշայընէ, եւ կը ցու-
ցընէ թէ՛ այս առատագութ եւ ողորմած ձեւացած
մարդիկը ուրիշ բան չեն՝ այլ միայն սատանաներ,
որոնց նպատակը շայոց սուր կշտացընելու պատ-
րուակաւ, պատրաստած ապուրնին տար տար շայոց
կոկորդն ի վար լեցընելով, զանոնք շաշնուի պէս
դերխաշ ընել է: Արտի ամենագառն ցաւօք կ'ըսենք
որ երբ ճշմարտութիւնը արեւու նման հայոց հորի-
զանին վրայ կը փայլէր, խիստ քիչերը իրեն հետե-
ցած էին. եւ գրեթէ բոլորն ալ աննշան մարդիկ է
Այս յարողներուն մեծագոյն մասը (կրնամք ըսել՝
հիսայ գտնուած ին երկպատիկը կամ եռապատիկը)
բոլորով սրտիւ այս նորօձեւ ճշմարտութեան փա-
րելէն յետոյ շեմք սրտեր ինչ պատճառաւ փութաց
վերստին իւր հարկնի Այլեւ յեւոյն դիւրը վերագառ-
իսկ նալու. այն ճշմարտութեան ճամբէն չխտորոզ-
ները իրենց մասնաւոր ազգային կառավարութիւն
մ'ալ հաստատեցին. եւ ահա այսպէս սկսաւ շայոց
ազգին մէջ յախտնական երկպատակութիւն եւ խը-
ռովութիւն սը՝ նոր աշխարհին քրիստոնեայ եւ
պատուելի առաքելոց շնորհիւ:

— «Վայց յանցանքը շայոցն է, կ'ըսէ մէկը:

իրենք պատճառ են այս աղբային երկպառակու-
թեան և Երբոր Բեւտարանին պարզ ճամբան իւրեց
մէջ քարոզուելու սկսաւ, ինչպէս ի կէս կարուժեաւ-
նր մէջ հաստատ մնալով ճշմարտութիւնը չ'ընդու-
նեցին: Եթէ ամբողջ ազգը բողբոջ սրտիւ ըն-
դուներ այն ճամբան, այն ատեն աչգը ամենեւին չ'էր
բաժնուեր:"

Հիմայ ընկերոջող պիտի կարծէ անչ'ուշտ,
որ ասիկայ պարզամիտ կամ փախուկ սարդու սըխօսչ
է: Ս'չ, ամենեւին, ասիկայ զուցողը Բեւտարանի
քարոզիչ մը, Բոսուձոյ մասը, եւ Քրիստոսի ին-
քաւորութեան յառաջադիմութեանը մէջ գործիւն է:
— Եկե՛ր, պատուելի, Բզրիւն հարլունմ,
Պային՝ք այն ի՞նչ կ'ըսէ. եթէ համոզուինէ եկա՛ք
աչգը ամբողջ բողբոջան ընե՛նք:

Ի՞նչ կ'ըսէք, աղբայիններ, յանցանքը մերքով
է եղեր. եկէք սա աչգը շղթա սկտելու հետ սը
մեղմէ գաշած 1000 խողբոսկաները շիրտնցու-
նելու համար, եկէ՛ք, չորս մի, իոն Հայեր. եկէք
բողբոջան ըլլանք. անասուն աչգը կըմնայ ե-
ղի՛ր. ի՞նչ կ'ըսէք, ահա՛ սը փրկութեան, ահա՛
ժամանակ ընդունելի:

— Պատուելի, ականջդ հոս տուր, նայէ Բոզը
իւր կ'ըսէ: Եստ' ձեզի պէս բարոյիւններ չեն
պահիր աչգին սեղէն. եթէ աչգը անուց խօսեցովը
կրօնք փոխ ր, կորձ օրը հինգ անգամ կրնը փո-
խել պէտք կ'ըլար: Երբորդ՝ Բեւտարանին միկ-
այն ճամբայ ըստծնիգ՝ Բնդիւշ, Կերմանիւ, եւ
Բմերիկայի միջ վսխուն, եւ ժամասուն միմայն
բաժանումներ ըլլալէն ետքը՝ տաք տօրուան կար-
ճատեւ միջոցին մէջ համկատանի մէջ աչ երեք բա-

ժանուժ ունեցաւ . եւ ս՞ղ կրնայ գուշակել թէ՛ աս-
կէ ետքը քանի՛ քանի բաժանումներ պիտի ունենայ
ի փաստ սատանային, եւ ի պատիւ Ամերիկացի
միտիոնարոց :

Առաջին խնդիրը դիրքն է . կոնանք այսուհե-
տեւ Հայոց քով ուրիշ քարոզիչ չհանդգցնել . ու-
րափհետեւ Հայերը մերն են* : Ահնք Ամերիկայի
եւ Եւր պայի ուրիշ բողոքական եկեղեցիներուն
հետ պայման բրած ենք, որ Հայերուն սրիչ մե-
կը չքարոզէ : — Հատ աղէկ Պատու լի, լսենք
թէ ասի կրնայ ըլլալ . Երկրորդին համար ի՞նչ ը-
սենք . ձեր հաստատած եկեղեցին բաժանման կող-
մանէ զարմանայի բաժողակութիւն մը ունի կ'ըսեն .
Տաճկաստանի 1000 բողոքականներուն մէջ 10 տա-
րիկն էրեք բաժանում լլայնէ, չորս միլիոն
Հայր 100 տարիէն քանի՞ բաժանում կ'ըլլայ .
ասի թուարանական խնդիր մըն է, ասոր ի՞նչ կ'ը-
սես Պատուելի, եկուր էջը ճարէն անցոր նայիմ :
Այն չար սատանայ, մարդս կենաց հացէն զօրկէլու
համար միտքը ինչե՛ք կը ձգես :

Գ .

Հազիւ թէ բողոքականութիւնը կ. Պոլսոյ եւ
իր ստատայններուն մէջ զիչ մը կ'աւարած ուի, Տաճ-
կաստանի մէկ քանի պիտաւր քաղաքն'րուն մէջէն
Մետաքանին միմիայն ճամբան բնդ ունեցողներ կ'ըլլա-
նո ին . սմէն կ'զմ առաքեալներ, քարոզիչներ եւ
օգնականներ կ'ըխրկուին, առաքելութեանց կայառ

* « Հայերը մերն են, ինչ մտց ուրիշ ատեն խօսելու
միտք ունինք՝ յարմար առթի մը սպասելով : »

րաններ կըհաստատուին . միտիօնարք կ'ուրախանան՝
իրենց ճշմարտութեան ճտազայմներէն շուտեալ
ժողովուրդը , խաւարէն ի լոյս՝ ստանալին իշխա-
ւութենէն առ Բստուած դառնալնուն վրայ ուրա-
խութենէն ինչ բնելը շգիտեր : Կնչ կ'ըսես ըն-
թերցող , սսանկ բարերազգութիւն մը քեզի
ալ պատահինէ՝ սսանկ բարեպաշտ , արդար , խո-
հեմ , ուսումնական , անկեղծ , մարդասէր եւ քաջ
հովիւ մը զու ալ գտնանէ՝ խնդալէզ քու ոտ-
ուքներդ ալ գետնէն շնն կտրիր մի :

Բսանկ էր ճանհաստանի մէջ Բեւտարանին միմի-
այն ճամբուն հետեւող խումբին վիճակը մինչև
1857: 1՝ 58 տարին կարծես ինչ անյ ջողութեան
տարի մը կ'ըլլայ այս շաշխարհիկ մարչոց համար :
Շասերը իրենց հայրենի եկեղեցին կրդառնան ,
ժողովուրդը կըգալմակդի . այսչափ տարիներէ ի
վեր այս ստարականներէն նարուսնուն վրայ մե-
ծապէս կըքաի . իրաքանչիւր որ կրտարակուսի ,
կըյուսահատի . «այս նոր վարդապետութիւնները
ընդունող մասը վատմարագոյն ալլը մը պիտի լլայ՝
կ'ըսեն , եմէ այս առաքելոյները մէկ քանի տարի
ալ հոս կենան : Ժողովուրդին խնդալը փոքրնին
կըմնայ . տեղ տեղ յուզմունքներ երևան կ'ելլեն .
Բնթմապի բողոքականները զմիտիօնարները կըվը-
ռնեան եւ ընկերութիւն մը կըկազմեն որ բնիկ
երեցի մը ուպրուստը հոգան ու առ առաքեալնեուն
ձեռքէն աղատին . — Իձեր ընկերութիւնը զիտակն
ընկերութիւն է եւ անոր ամեն մէկ անգամները
սաղայէլ են՝ կըպօսան միտիօնարները : Պօլսոյ
մէջ ալ մենք շայ երէց կ'ուզենք . միտիօնար շենք
ուզեր կ'աղաղակեն . — Կայտամը էք՝ կ'ըսեն մի-

միօնարները: — Տիրամակերտի, Առջկաթի, Մարտունի և Կարբի մէջ կրկնամկրտութիւն կը ըստկոր կ'ըսեն Պօղոս Տառաւոր միսիօնարիւ: — Ըսկէս սատանայն գրգսարն է կ'ըսէ միսիօնարը: — Բայց պատու լի, ասիկայ ընդները սատանաները չեն, հապա ձեզի պէս առաքեալներ են. պայպ տեղը սատանայ ն գրգարութիւն մի ընէք: — Բայց ասիկայ մնասակար գործ մը չէ. Ընտարանին հիմնական վարդապետութիւններուն չղպչիր: — Պատու լի, մենք այս խոյտառակութիւնը չենք ընդունիր. մկրտութիւնը հաւատոյ հիմնական վարդապետութիւն չըլլանէ հապա ո՞րը հիմնական վարդապետութիւն է: — Քրիստոսի հաւատալը հիմնական վարդապետութիւն է. մկրտութիւնը ոչինչ բան է: — Պատու լի, ստալ ասանկ չսորմեցուցիք. եկեղեցին երկու խորհարգութի, մկրտութիւն և հաղորդութիւն: Մենք ի ծննդենէ կը հաւատամք Քրիստոսի և միւնգամայն ևօմն խորհրդոյ. ինչ էնէ հինգին բողոքեցիներ. մնայած երկուքին ալ չենք կրնար բողոքել. եթէ քանի մը տարի ալ կենալու ըլլաք՝ Ըստուծոյ ալ պիտի բողոքել տաք: — Բայց ուս բանը թեպէտեւ ստալ ի գործ կ'ըլնէրն. բայց ըստ սամ թէ ալ հիմայ գաղթած է: — Պատու լի, վերջին թղթատարով եկած նամակ մը կը թանուցանէ թէ Առջկաթի մէջ կին մը իո երկու զաւկըներով ձեզ տեղ հրապարակաւ կրկին մկրտուեր է: — Ես չեմ պիտեր ասիկայ, պէտք է գրեմ և հասկընամ:

Ըսանկ խօսքեր զեւ կը շառունակեն ժողովրդեան և միսիօնարներուն մէջ. և ապէն Պօղոս Հայ ըսողորքականներուն մէկ մասը, (չեմք գիտեր ինչ պատ-

ճառւ՝ սեպէ միսիօնարները սիրելնուն, սեպէ անոնց
 օրինաւոր ընթացիցը հանելնուն) միսիօնարները իւր
 բնեց ժողովարանը չեն հանգսցըներ: Այժմէ լաւ
 նիւ շիտակեն, Պօլսոյ բողոքականներէն ուրիշներն
 ալ այս կրօնական ապտամբու թեւեր ժամ մը յառաջ
 մասնակից լլալու կրպատրաստուին եղեր:

Գ.

Ըմբռիկացի միսիօնարաց հաճկաստան եկած ա-
 տեննին կրկնամկրտութիւն երբէք չէր բլար թէ
 Պօլսոյ եւ թէ անոր շրջակայներուն միջ. եւ Հայ
 բողոքականները կրկնամկրտութիւն բաւին թէ նշա-
 նակաւ թիւը եւ թէ ինչ բլարը չէին գիտեր:
 Այժմը տարիի չափ կայ, որ Ըմբռիկացի մկրտչեան
 միսիօնար մը՝ ան ալ Հայոց վրայ ունեցած գը-
 թութենէն ստիպեալ (ի՞նչ բարիս սիրտ մարդիկ)
 եւ չդիմանալով անոնց այս տխուր վիճակին վրայ,
 փութօց ժամ մը առաջ հաճկաստան գալու՝ Հա-
 յոց հոգիներուն հոգ տանելու համար: Ըստ անձը
 որ Պ. Տըմսօր կ'ըսուի, Պօլսոն Տիրանակերտ
 գնաց. եւ մէկ երկու տարիէն վերջը բաւեցաւ թէ
 Տիրանակերտի միջ նոր ճշմարտութիւն մը երեւան
 ելեր է. եւ թէ հօն ակցի բողոքականները կա-
 ճապարեն եղ'ր իրենց հոգեւոյն փրկութիւնը ապա-
 հովցնելու կրկին մկրտութեամբ: Այն միջոցին
 « օլսոյ Հայ բողոքականներուն եւ միսիօնարաց միջ
 թեկե վօրրիկ վէճ մ'այ ծաղկեալ, բայց արեւ-
 չեան պատերազմին առթիւ՝ հաս տեղի բողոքակա-
 նաց շատերը միսիօնարաց շնորհիւր Ընդդիմացոց
 գործերուն մէջ գանուելով, ստիպուած էին նոյն

ատենը միսիօնարաց հետ քաղաքաւարու թեանք վարա
ուելու: Միանգամայն Պօլսոյ միսիօնարները Վ. յս
Միքայէլէան է. մենք իրաւունք չ'ունիմք անոր բան
մը ըսելու, որովհետեւ կրօնական ազատութեան
դէմ խօսիլը մեր գաղափարին հակառակ է՝ ըսե-
լով՝ կը համոզէին զանոնք. եւ այսպէս՝ Միքայէ-
լէան Տրմսօրը փոքր—Վսիոյ երեւելի քաղաքներուն
մէջ՝ ինչպէս Տիգրանակերտ, Խարրերդ եւ Կա-
րին, ուղածին պէս մարդիկները կրկին կը մկո-
տէր: Զ'ենք գիտեր, թէ հիմայ ո՞ր քաղաքին հո-
գիները փրկելու զբաղեալ է: Պօլսոյ եւ իր շքու-
ջակայներուն մէջ եղած հայ բողոքականները՝ որոնք
այս կրկնամկրտութեան նոր' ըսել վարդապետու-
թեանը դէմ տրտունջ յարուցանել կը պարտաւո-
րէին, այն քարոզչին Միքայէլէան ըլլալուն համար
եւ ուրիշ պատճառաւ մը՝ զոր քիչ մը առաջ ակ-
նարկեցինք, այն ատենը ծանր բան մը չի խօսե-
ցան, յուսալով թէ իրենց միսիօնարները ո-
րոնք Արեւմտեան եւ ըստ սմանց ժողովուրդն յսուած
տեսակէն են, այս նշանակ վարդապետութիւնը
քարոզելու չի պիտի լինի:

1855 ին ատենները Պ. Պօլ անուամբ առաք-
եալ մը կը հասնի ի Պօլիս (աս ալ յատկապէս
Հայոց համար եկած): Վսր կը յանձնեն նախ
Անարիոյ հոգիները փրկելու հոգը, եւ այսպէս Լօշ-
կաթու: Վ. յս մտքը (որ Միքայէլէան չէ) Անարիոյ
մէջ եղած ատուն չ'ենք գիտեր թէ ինչ պատճա-
ռաւ կրկնամկրտութիւն ըրած չէ. այն ժամանակ
այս նոր ծշմարտութեան լոյսը իր հոգոյն վրայ
ճառագայթած չ'ըլլալէն մի ըսենք, կամ Անարիոյ
ուղմէ վախճալուն մի ըսինք, եւր այս նորագիտ

Եռաջնորդը կըսորվեցընէ թէ «մկրտութիւնը պէտք
չէ կրկնել:

Կարծենք մինչև հիմայ ըսածներովնիս բաւական
հասկցուցաւ թէ, շայ բողոքականներուն մէջ եւ
դած թո սրբականութի նր երկու կերպ է. առաջինը՝
Երեւոյան կամ Ժողովոյան գրութիւն, շայաստա-
նեայց աւետարանական եկեղեցի մականուար. եւ
երկրորդը՝ գրութիւն մը սր բաղադրեալ է շա-
յաստանեայց աւետարանական եկեղեցիէն եւ Սե-
ւեռոյի կան եկեղեցիէն: Եւս նոր գրութիւնը ո՛չ
Սկրտիշեան է եւ ոչ Երեւոյան կամ Ժողովոյան.
Սկրտիշեանք կըմկրտեն զսմէն անոնք՝ որք բրենց
եկ՛ զհեղոյն անգամ պիտի ըլլան. խկ Երեւոյան
կամ Ժողովոյան ըսուածները իւր նախնի մկրտու-
թիւնը թաւ կը համահն. այս նոր գրութիւնը անուն
չունի, վստու ոյ մեր ընթերցողոյց կը յանձնենք ա-
սոր կընթացսր ըլլալու պատիւը:

2716
39

Պօլսոյ շայ բողոքականները՝ որոնք ասանկ բա-
ներու բողոք բնելու մասին շտ յաջողակ են, իս-
րենց միսիօնարներուն դէմ կ'ելլեն. ինչպէս սր նա-
խընթաց հասուածին մէջ նշանակած ենք. (բայց
միայն անոնք՝ որ բարոյիւններէն կախումն չունին.
այսինքն անսական չեն աւներ.) Պօլսոյ համբա ա-
ւոր միսիօնարը « իրաւի ասիկայ ցաւի թան մըն
է՛ » ըսած է. եւ այս ննորոյն վրայօք շատ վեճեր
ու շատ ժողովներ ըլլալէն վեր'ը՝ դեռ եւ ոչ մէկ
արդիւնք մը յառաջ եկած է. Պօլսեցիները տիկա-
սին կը լսողորեն, անոնք ալ տակաւին կը մկրտեն:

Ե.

Քողորականաց Կանոն հասարակ գրքին մէջ՝ յատկապէս զայսերը էջունաց դէմ գրգռելու դիտմամբ քրուած յսրուած մը կրտսնսնո.ի. Ը.ս. արքին հեղինակը Հոռովմեականաց առ Հայոս ունեցած առանելու թիւննին միւրուսմիտքէ յկարս գրելէն յետոյ, կարգը էջունաց եկած առեւը այսպէս կ' .սէ. «Մ. քանց վերստին մկրտելու՝ ուրիշ եկեղեցիներէ մարդ չեն ընդունիր (Յոյնք) Ը.ս ընելով՝ յայտնի ըսել կ'ուզեն թէ ան մարդուն առջի մկրտութիւնը սուտ էր. այսինքն՝ մկրտեալ չէր: Առ իրենց դրո. թեանը նայելով՝ չմկրտուած մարդը քրիստոնեայ չէ. էջոնները վեհապետն (Ս. Պ. ճ. Վ. Մ.) անունով գիրք մը ունին, որ իրենց եկեղեցական օրինոց գիրքն է: Ը. սոր մէջ գրուած են եօթը ընդհանրական ժողովներուն յոյր կանոնները, եւ ասանցմէ ի զատ ուրիշ կանոններ ալ՝ որոնք Ը. սոր լսական կանոնք կանուանին: Ը. րգ՝ աս գրքին (այլեւալ Ը. թէնք քաղաքը 1841) իջ Ը. սոր եւական կանոնը կրճերքէ հերեփկոսաց մկրտութիւնը եւ իտէ կանոնը կ'արգիւէ ճշմարտապէս մկրտեալներուն վերստին մկրտուիլը: Հիմա՝ որ յոյր «կապսկանները, Հայերը եւ ուրիշները կրճերակեն, ի՞նչ պատճառաւ կրնայ ըլլալ ըսաց ե. թէ հերեփկոս եւ եկեղեցիէն զուրս ըլլալնուն համար:»

Սորմուն հոգի հեղինակը այս դիրքը շարադրած առեւն, ամենեւին ժաբէն չէ անցուցեր թէ, տարիներէ ետքը մեր աւետարանականներն ալ ասի ի գործ պիտի դնեն: Հեղինակը էջունաց ըրած կրկին մկրտութիւնը տեսնելով առ հետեւութիւնը

Համած էր «Ըս ընելո՞՞յ յայտնի ըսել կ'ուզեն, թե
ան մարդուն առջի մկրտութիւնը սուտ էր, այս-
ինքն մկրտեալ չէր»: Եթէ (Յոյնք զձայերը կրկին
մկրտելովն)՝ «առջի մկրտութիւնը սուտ էր՝ ըսել
կ'ուզեն, ինչո՞հ համար բողոքականներն ալ զձա-
յերը կրկին մկրտելովն, ձայոց մկրտութիւնը
սուտ է ըսել չուզեն:

Ա՛յրը յօգուածի՛ն վ'րջերը տեսանք որ՝ հեղե-
նակը այսպէս կ'ըսէր. «ձիսայ՝ որ բոլոր Ապա-
կանները ձայերը եւ ուրիշները կը մկրտեն (Յոյնք),
ի՛նչ պատճառաւ կրնայ ըլլալ՝ բայց եթէ հերե-
տիկոս եւ եկեղեցիէն դուրս ըլլալուն համար»
Ա՛նք տեսնելով ասմակարերութիւնը՝ (որ իչ ենցն
է,) կատարեալ իշտունք կ'ունենանք սա հետեւյը-
նելու թէ, բողոքականներն ալ զձայերը կրկին
մկրտելովն, զանոնք հերետիկոս եւ եկեղեցիէն
դուրս կրնապեն: Սա հետեւութիւնն ալ չենք ու-
զեր մտնալ թէ, Եմբրի՛այի Եւտարանական Վը-
կրօտիչեաններն ալ (որոնք հաւատոյ էակն սասանց
միջ մէկ՝ եւ աւետարանական քրիստոնեայներ են,) զՆրիցա՛կանները, զՆողովականները, զՆպիսկոպո-
սականները եւ մէկ խօսքով Վ՛կրտիչեան շեղող բո-
լոր բողոքական քրիստոնեայները կրկին մկրտելին
«ի՛նչ պատճառաւ կրնայ ըլլալ՝ բայց եթէ հերե-
տիկոս եւ եկեղեցիէն դուրս ըլլալուն համար»
ըստ ուղիղ եզրայայտութեան Աստուծոյն եւ ա-
նոր առաքեալ հեղինակին:

Ե՛վ քրիստոնէական միաբանութեանս, ո՞վ կեղ-
ծուպատիր աղճատանացս. տն՛ս Եմբրի՛ացոց ձիզ-
ուիթութիւնը, որ զձայերը խարելու եւ անոնց
առջին ունեցած վարկումնին չկոչանցունելու համար

այսպէս կ'ըրնեն, «Մենք մէկ ենք. սխալ են անո՛րք՝ որ Տրօթէտթմանթմներուն մէջ գանուած ճիւղերուն վրայ խօսիլը մեծ առարկայ մը ըրած են իրենց բանիցը. իրր երեւելի ապացոյց մը Տրօթէտթմանթմութեան պառակտիչ կրօ՛ք մը ըլլալուն: Մանր մունր բաներու մէջ տարբերութիւններ ըլլաննէ՛: Վրթստոսի մարմնոյն անդամները զիրար կացող ճշմարիտ եւ կենդանի միութեանը ամենեւին փնասմը չգար» (Տե՛ս Արտադանե՝ Տրօթէտթմանթմ 16)

Ի՛նթերցող, ստորս՞նչ կ'ըսես. կ'սես՝ ե՛ս այս քրիստոնէական միութիւնը. զիրար Տեթմանոսի պէս վերատին մկրտելէն յետոյ՝ տակաւին կ'աշխատին մեղ Տամողել թէ, «Վրթստոսի մարմնոյն անդամները զիրար կացող ան կենդանի եւ ճշարիտ միութեան կացը խզած չէ՛»:

Մենք կարծեմք որ, այս պարունները իրենց մէջը պճուած են թէ՛ գայլն ու ուշխարը, կատուն եւ տուկը միասնած են իրարու չեա. վասնզի իրենց գանաղան բաժանսանց եւ Տերճուածոց մէջ եղած եկեղեցիէն ըր միարանեալ սեանող սչքը՝ անշու՛շտ այս կենդանիներն ալ միարանեալ տեսած ըլլալու է:

Կեցցե՛՛ ստութիւնը. կեցցե՛՛ խարդախութիւնը. կեցցե՛՛ անաժօթութիւնը. կեցցե՛՛ն Ամրիկայի ճշմարտախօս առաքեալները իրենց այս աւետարանական միութեամբը:

Ի՛այց այս ամէն մարդու դործ չէ. առանկ ակնբեւ ստութիւն մը քարոզելու ամէն մարդ չկրնար յասելիցի, ալ միայն անո՛րք՝ որք իրենց տրտին պիտայկուն ըլլալուն տարակոյս չունին: Ա՛սանկ իւրտառակութիւն մը, ամէն մարդ չկրնար կլել եւ իրբեւ ճշմարտութիւն ընդունիլ, ալ միայն անո՛րք՝

որոնց գլուխը ամառուան արևուն կիշիչ ճառագայթներով և կամ են: Բայց անիրաւ մասնան աւանկ ակնկոյտից և անձոնի վարդապետութիւնները քարոզել կուտայ. և միանգամայն կ'ստիպէ զմարդիկ, այսպիսի խայտառակութեանց յանցնառու լլաւլու:

Օ.

Քիմայ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը ուրիշ կէտի սը վրայ կ'ուզենք հրատիրել, ցուցունելու համար թէ բողոքականները իրենց եկեղեցական որեւիցէ գրքերնուն վրայ ի՞նչ աստիճան համարում ունին, և ուզած առեւննին ի՞նչպէս դիրութիւն ամբ պանոք մկկի կրնետն. և եթէ իր նց դադարիւն յարմար երեւցող նոր վարդապետութիւն սը լլասելու ըլլան, (բայց ի՞նչ սուր դատարար) իրենց առջև պաշտօնը չանի հաստատող գրքերով և մկկտեց կրմբտան:

Եւս նորք տեղադրուին է՛կեղեցայ մականուսի անխառն գիրք հրատարակուած է բողոքականաց մեջ: Եւս գիրքը յատկապէս Հայոցմէ պարբոցներուն համար շինուած է որն որ կրխոսի Հայ բողոքական եկեղեցիներուն սրտ սրին կատարութեանը, օրէնքներուն և սկիւրքներուն վրայ:

Եւս գիրքը մկրտութեան կերպերէն ձեր, ինչ ըլլալը, և անոր մեջ երկու անգամ արօժիք բնել պէտք ըլլալը գրողիլն հարը՝ «Վերստութիւնը պէտք չէ կրինել» ըսելով կը վճար: Արուն ետեւէն սա խօսքն ալ կը յարէ՝ «Վերստարական եկեղեցեաց մեծ մաւր հարկաւոր չեն համարելք մո»

բարեալ եկեղեցեաց մէջ մէկ անգամ մկրտուածը երբեք մկրտելի՛ :

Ըստ Բաաջնորդին հեղինակը մկրտութիւնը չը կրկնող տեսակէն բլւղու է անշուշտ . վասնզի արձակ համարձակ եւ կատարեալ անկեղծօ թե՛ ամբ կը հաստատէ թէ 'մկրտութիւնը պէտք չէ կրկնել' . ի վերայ այս ամենայնի մեղմ կերպով մը սա ալ կը խոստովանի թէ, Վոզոքսկան եկեղեցեաց մեծ մասը իրենց մոլորեալ սեպած եկեղեցիներուն մէջ մէկ անգամ մկրտեալները կրկին կը մկրտե ելեր :

Սենք ուրիս ենք որ դրքիս մեզի անձանօթ հեղինակը 'Վերաութիւնը պէք չէ կրկնել' ըսելու համարձակեր է . բայց կրկին մկրտողները աւետարանական եկեղեցեաց կարգը չբասելու համարձակութիւնը չունենալուն վրայ ալ բաւական կը ցաւինք :

Հարկաւ այս պարտը աղէկ գիտէ եղեր, որ մը կըրտութիւն կրկնելը Բաւաարանին մէջ տեղ մը անգամ յիշուած չէ . եւ թէ Բաւաբեալները, Հայրապետները ոչ ասանկ բան մը ի գործ դրած եւ ոչ ալ սորվեցուցած են . այլ ընդհակառակն 'մի մկրտութիւն' պիտցած, եւ անանկ ալ սորվեցուցած են . "Արք միանգամ ի Վրիստոս մկրտեցարաբ : զՎրիստոս զգեցեսլ էք . չեք խտիր ոչ հրէի եւ ոչ հեթանոսի, ոչ ծառայի եւ ոչ ազատի, ոչ արուի եւ ոչ իգի . զի ամենեքեան դուք մի էք ի Վրիստոս ('իսուս" : ('Վ աշ . Կ . 27 :) "Քանզի անհընար է միանգամ մկրտելոցն, որ ճաշակեցին յիբիւնար պարգեւացն եւ հաղորդք եղին Հոգւոյն արքոյ" : (Նքր . 2 . 4 :) "('Ղ աշեմ') փութալ պասհեղ զմիաբանութիւն հոգւոյն յօղիս խաղաղութեան

մի մարմին եւ մի հոգի՝ որպէս եւ կոչեցարուք ի մի յոյս կորսան ձերոյ . մի է տէր . մի հաւատք , մի մկրտութիւն՝ : (1. Կ. ր . 3—5 .)

Վերկիական հանգանակը՝ որն որ Բողոքականաց մէջ շատ յարցելի է , եւ զոր իրրեւ ճշմարտութիւն կրնողունին . եւ իրենց տղոցը սորվեցընելու համար թէ՛ քերականներուն եւ թէ՛ քրիստոնէականներուն մէջ ալ դրած են , իւր մէջը հետեւեալ խօսքերը կը պարունակէ : « ւաւատամք եւ ի մի միայն ընդհանրական եւ առաքեալական եկեղեցի , ի մի մկրտութիւն , յապաշխարութիւն , ի բաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց » :

Կամ այս վերոյիշեալ խօսքերը Վեհտարանէն ըլլալու չեն , կամ որ աւելի հաւանականն է , կրկին մկրտողները աւետարան սկան ըլլալու չեն . ոչ ալ Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտները եւ Վարքելոց հետեւողներ :

Յ . Դ . Ը . Գ . 0 0 0

Չեր մէկ սովորական անխոհեմութիւնն է ձեր հակառակորդաց խօսքերուն ստոր է ըսելը : Երբ՝ եթէ այս տեսրակիս ալ դէմ գրելով , սխալմամբ մեզի ալ ստոր է գրելու յանդդիք , այն ատենը մեզ ալ կը պարտաւորէք , մեր պատիւը պաշտպանելու համար ըսածներնիս յականէ յանուանէ հրատարակելու : Եթէ ասանկ խայտառակութեան մը դիմաւալու երես ունիք , մեզի ստոր է ըսէք :

Տեսրակիս մէջ քանի մը տևող 1000 Բողոքականեր յիշուած է . կը յուսամք թէ չկարծուիր որ մեր կողմանէ այ Բողոքականաց թիւը քիչ ցուցանե-

լու համար կամօրումեամբ պակաս դրած ըլ-
 լանք . քանզի յիտալի Տաճկաստանի Բողոքականաց
 թիւր մինչեւ 5000 կը հանեն , բայց եկեղեցոյ ան-
 դամներուն թիւը հազիւ 750 կ'ըլլայ : մնացած
 4250ին բողոքականութիւնը արդէն բուն իսկ Բո-
 ղոքականներուն առջի կտակով տակեն . եւ ասոնք
 բողոքականութիւնը աւելի իրենց շարաիթեանը
 գործիք ըլլալու կը յօրժածեն քան թէ հոգիներնուն
 միկումեանը : Աւելիմէ ասոնք քրիստոնեայնէր են ,
 ինչո՞ւ համար եկեղեցիէն դուրս եւ Քրիստոսի հա-
 ղորդութենէն դուրս են : — Այսոր համար որ ա-
 նոց Քրիստոնեութիւնը տօրակու եի է : Աս ան-
 հախաակեցի ճշմարտութիւն մըն է . Սկ ան 750
 հոգիին (որք եկեղեցիէ անդամ եւ ճշարիտ քրիս-
 տոնեայնը են ,) քիչն քիչը 200ը օտարալի
 բըւաննէ , մնացած 550ը միայն Հառցմէ ելած
 կ'ըլլան , որովհետեւ Տաճկաստանի Բողոքականները
 միայն Հայրը չեն : Արդ՝ Ամբիկեցի միսիօնայր
 եւ իր սրբենեակները պարտին մեզ երախտօղէտ
 ըլլալ , որ իրենց 550 Բողոքականերուն 100) ը-
 շելով 450 զլուրս եւեյ ըսած ենք . եւ ոչ թէ կա-
 մակորութեամբ պակասուցած :

Յ . Ե . Արքեպիսկոպոս

11

48PP

2013

4652